

Проблема зовнішнього державного боргу у перспективі подальшого розвитку України

В статті за допомогою економіко-математичного моделювання досліджена одна з найважливіших категорій економічного розвитку, а саме зовнішній державний борг. Побудовано економетричну модель прогнозу економічного розвитку в середньостроковій перспективі. Зроблені висновки щодо отриманих результатів.

Ключові слова: зовнішній державний борг, динаміка державного боргу, макроекономічні показники.

В статье с помощью экономико-математического моделирования исследована одна из самых важных категорий экономического развития, а именно внешний государственный долг. Построена эконометрическая модель прогноза экономического развития в среднесрочной перспективе. Сделаны выводы полученных результатов.

Ключевые слова: внешний государственный долг, динамика государственного долга, макроэкономические показатели.

The most important category of economic growth, namely, the external public debt, is researched with help of economic and mathematical modeling. Econometric forecasting model of economic development in the medium term is built. The conclusions of the results are made.

Key words: public external debt, dynamic of a public debt, macroeconomic indicators.

Вступ. Предметом серйозних дискусій провідних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів є державні фінанси, а саме розробка та затвердження державного

бюджету. Нерідко головний фінансовий документ країни з року в рік складається з дефіцитом фінансових ресурсів на покриття вже запланованих видатків країни, що в свою чергу призводить до постійного, а часом і інтенсивного накопичення державного боргу. Треба зазначити, що на такий крок держава йде цілком свідомо. Тобто, логічно припустити, що в той момент, коли бюджет складається дефіцитним, приймається рішення про здійснення нових запозичень, в цьому випадку шляхи та стратегія повернення запозичених коштів вже повинні бути відомими. У випадку форс-мажорних обставин, впливу зовнішньоекономічних подій, коли ситуацію важко контролювати, а деколи і неможливо, держава може зіткнутися з проблемою неможливості повернення раніше взятих боргів, потрапити у боргову пастку і політичну залежність від країн-кредиторів та зіткнутися з проблемою дефолту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки спостерігається підйом активності в області дослідження питання зовнішніх боргових фінансових ресурсів за допомогою економіко-математичних методів. Це зумовлено більшою точністю результатів дослідження оснований на прикладних методиках. Даною проблематикою займається багато вчених-економістів. З ряду вчених, що досліджували це питання можна виокремити Дж. Кейнса, Василика О.Д., Вахненко Т.П., Гейця В.М, Кучер Г.П.. В статті використані деякі аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Національного банку України, Міжнародного валютного фонду.

Мета статті. Аналіз макроекономічних характеристик за допомогою економіко-математичного моделювання.

Постановка завдання. Сучасне економічне становище країн з різним рівнем розвитку зіштовхнулося з гострими проблемами, які зачіпають інтереси направлені на різні сфери економічного життя як держави, так і окремих громадян тої чи іншої держави. Гостро стоїть питання про вирішення проблем і в соціальній і в економічній сфері, а також запобігання розвитку таких факторів, що породжують тотальну нерівність в доходах громадян, оподаткування, дисбаланс державного бюджету, що в свою чергу призводить до загальнодержавних економічних проблем. Одним з таких проблемних точок в функціонування держави являється питання про безпечний та небезпечний вплив зовнішнього боргу на економіку держави та соціальний добробут громадян. Питання використання зовнішніх додаткових ресурсів державою є досить спірним і потребує детального вивчення.

Іноді недостатньо лише теоретичного дослідження для розуміння всіх причинно-наслідкових зв'язків, тому для аналізу боргової ситуації України використовується економіко-математичне моделювання.

Методи комп'ютерного моделювання дають можливість адекватно описувати динаміку соціально-економічного розвитку. На сьогоднішній день вони є одним з самих надійних методів аналізу.

Першочерговою задачею аналізу, що буде проведений є середньостроковий прогноз динаміки зовнішнього боргу, виявлення тенденцій його накопичення. Здійснення такого аналізу є необхідним для визначення необхідних кроків для економічного підйому держави, збільшенню ВВП та покращення кредитних рейтингів країни.

Виклад основного матеріалу. В країнах з розвинутою ринковою економікою немає принципового розділу між зовнішнім та внутрішнім видами боргу. Немає

суттєвої різниці в управлінні тим чи іншим боргом. В попередніх роботах була обґрунтована доцільність та актуальність дослідження зовнішнього боргу України, як країни, економіка якої знаходиться на стадії розвитку. Це також обґрунтовано тим, що в країни з нерозвинутою економікою або економікою, що розвивається мають місце хронічно розбалансовані щорічні бюджети, високий рівень інфляції, низький рівень розвитку внутрішніх фінансових ринків, дефіцити платіжного балансу, щорічне перевищення імпорту над експортом. Це зумовлює значне накопичення зовнішнього боргу та має відчутний вплив на економіку країни.

Характер впливу зовнішнього державного боргу на економічний розвиток розвинутих країн та країн, що розвиваються є досить різним. Каїна-позичальник може мати значну суму державного боргу, але не відчувати значного тиску на економіку держави і не мати проблем щодо його обслуговування, але для країн з середнім та низьким рівнем розвитку економіки обслуговувати державний борг є справою не з легких, проте і без додаткових фінансових ресурсів вкрай важко забезпечити нормальне функціонування економіки.

Тим не менш для кожної країни не зважаючи на рівень економічного розвитку показник державного боргу та дефіциту бюджету є одними з головних макроекономічних характеристик.

Для аналізу даного питання, появи та динамічного збільшення показника зовнішнього державного боргу необхідно з'ясувати та виявити першоджерело появи боргу країни. В Україні зовнішній борг виник порівняно не так давно. Першопричиною його появи є перш за все дефіцит грошових ресурсів для покриття всіх запланованих та необхідних державних видатків.

Якщо припустити, що державний борг дорівнює бюджетному дефіциту, а доходи бюджету складають в основному податкові надходження, то можна прийти до висновку, що при збільшенні податкових надходжень можна вирішити дану проблему. Як свідчать наукові дослідження [1,2,3] такий підхід до вирішення проблеми дефіциту бюджету не дасть позитивних результатів. Збільшення податків не може забезпечити стійкого зменшення бюджетного дефіциту. Такий ефект можна спостерігати на кривій Лаффера.

Політика Уряду часто направлена на збільшення видаткової частини бюджету за рахунок не завжди прозорих методів мобілізації доходів. В роботі [1] визначаються дві фіскальні засади на яких побудована фінансова система. Це такі, як податкова та кредитна. За допомогою податків і позик держава мобілізує фінансові ресурси на покриття постійно зростаючих потреб.

Треба зазначити, що виникнення бюджетного дефіциту пов'язане не тільки з недостатністю фінансових ресурсів у країні. Бюджетний дефіцит може бути фінансовим інструментом акумулювання додаткових грошових коштів шляхом взяття іноземного кредиту з метою збільшення фінансових можливостей держави. Державний кредит набуває роль так званих інвестицій і має стимулюючий характер дії на економіку, таким чином він має ефект своєрідного економічного поштовху. А саме державний борг є одним із важливих інструментів макроекономічної політики держави.

Зважаючи на вищевказане, розглядати бюджетний дефіцит та державний борг як винятково негативне явище є в край недоцільно. Але треба пам'ятати, що одним з ключових макроекономічних факторів функціонування держави є обслуговування державного зовнішнього боргу.

Від ефективності проведення борової політики залежить економічна стабільність держави, інвестиційний клімат, золотовалютні резерви, відсоткові ставки, від чого, в свою чергу, залежить активність економічних суб'єктів країни та рівень життя суспільства в цілому. Якщо в державі відсутня виважена боргова політика, то це може загрожувати безконтрольним накопиченням зовнішнього боргу, що є загрозою на шляху економічного розвитку.

Тому для підтримки функціонування економіки важливо розробити та затвердити виважену боргову політику, в якій була б зазначена прозора схема дії, напрями використання запозичених коштів та чітко визначені шляхи поповнення та мобілізації грошових коштів з передбачуваних джерел, які будуть спрямовані на повернення заборгованих коштів.

Для аналізу, контролю та прогнозування величини та змін у структурі державного боргу використовуються спеціальні методики розроблені на основі економіко-математичних методів.

Як зазначається в роботі [4], одним з основних макроекономічних показників є відношення державного боргу до можливостей держави обслуговувати заборгованість як в поточний момент, так і в майбутній перспективі. Такий підхід спонукає до визначення рівня максимально допустимої заборгованості для покриття щорічно запланованих державних видатків одночасно даючи державі можливість залишитись на шляху економічного розвитку.

Виведення держави зі стану хронічної заборгованості, поступове подолання небезпечних наслідків накопичення боргу, зменшення та поступове знищення щорічного дефіциту, підвищення рівня ВВП країни є основою успішного застосування сучасних методик направлених на

покращення ситуації державного боргу та виведення її на новий рівень стабільного розвитку.

Важливим макроекономічним показником при аналізі державного зовнішнього боргу є бюджетний дефіцит. Заборгованість, яка виникла шляхом покриття державними позиками бюджетного дефіциту можна відобразити наступною формулою (формула 1):

$$D(t) = G(t) - T(t) + iD(t) \quad (1)$$

де $G(t)$ – реальні державні видатки;

$T(t)$ – державні доходи;

$iD(t)$ – реальні витрати за відсотковими платежами (нарахування відсотків здійснюється на реальний борг та за реальною відсотковою ставкою).

З рівняння видно, що якщо різниця між видатками та доходами є позитивною, то бюджет дефіцитний, якщо ж навпаки, то бюджет профіцитний. Також з даного рівняння видно, що якщо бюджет країни є збалансованим, а борг є вже накопиченим, то рівень заборгованості всеодно зростає на суму відсоткових виплат [1]. Цей факт треба враховувати при плануванні державного бюджету та боргової стратегії країни.

Треба зазначити, що при плануванні та прогнозуванні державного боргу важливим фактором є політична стабільність та збалансованість макроекономічних показників. На фоні недавньої світової кризи, важкого виходу з неї, як світових суб'єктів так і нашої країни, політичної нестабільності в країні та частоті зміни макроекономічних характеристик для аналізу та прогнозування державного боргу буде використано моделювання за допомогою сценаріїв подальшого розвитку боргової ситуації країни.

Прогнозування соціально-економічних процесів на сьогодні зводиться до трьох часових діапазонів:

- короткострокове прогнозування (до одного року);
- середньострокове (від року до п'яти);
- довгострокове (від п'яти років).

Метою короткострокового прогнозування є прогнозування направлене на кон'юнктурну діяльність, середньострокового – вибір політики розвитку в найближчому майбутньому, довгострокового – дослідження умов довгострокового економічного розвитку [5].

В даному дослідженні буде здійснено середньострокове прогнозування, так як зараз країна знаходиться на стадії виходу з кризового становища. Моделювання зовнішнього державного боргу у середньостроковій перспективі допоможе визначенню та проведенню структурних реформ та модернізації економіки, що в свою чергою може стати основою для виваженого використання обмежених ресурсів, раціонального планування економіки, її доходів та видатків, що дозволить в перспективі розробити довгострокову стратегію соціально-економічного розвитку.

Одним з основних параметрів в даному моделюванні є час, який відображає реальний час функціонування системи, яка досліджується. За час буде прийнятий період з 2008 по 2013т рр., а саме кварталні дані. Це обумовлено тим, що у 2008 р. відбулася світова криза, яка, в свою чергу, змінила вектор економічного розвитку та змінила підхід до економічних реформ для виходу з кризової ситуації.

Після кризи 2008 року гостро стає проблема зовнішнього державного боргу. Для аналізу динаміки зовнішнього державного боргу та оптимізації його накопичення використовуються спеціальні методики

управління параметрами державного бюджету та державної зовнішньої заборгованості, які розробляються різними економіко-математичними методами.

В роботі [4] припускається, що найважливішим макроекономічним критерієм щодо визначення максимально допустимого розміру нових запозичень держави з метою покриття бюджетного дефіциту слугує постановка задачі на відповідність накопиченого державою боргу з можливостями його обслуговування як в поточній, так і в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі. Якщо нові запозичення здійснюються державою, то це не повинно приводити до боргового тягаря.

Головна задача аналізу полягає у правильному виборі факторів, які чітко відображали б вплив макроекономічної показників на динаміку державного боргу та економічний ріст.

Важливим моментом прогнозування динаміки зовнішнього державного боргу є політична стабільність держави та розробка боргової політики, яка в першу чергу включала б розробку боргової стратегії. Зважена політика Уряду дозволить підтримувати збалансованість макроекономічних характеристик держави. Політична невизначеність може значно погіршити якість прогнозування, бо вона впливає на ступінь дії зовнішніх економічних факторів. Для якості прогнозу необхідно мати достовірну статистичну інформацію та впевненість у тому, що в майбутньому стратегія розвитку держави не зазнає стихійних змін. В таких умовах стабільного функціонування економіки необхідно визначити максимально допустимий рівень зовнішнього державного боргу та бюджетного дефіциту.

В роботі [6] визначені деякі вимоги, які треба враховувати при моделюванні економічних показників в період становлення макроекономічних відносин. До таких вимог належать:

- прогнозування вартісних макроекономічних показників за умов інфляції;
- урахування спаду виробництва за умов інфляції;
- урахування залежності економіки від імпорту енергоносіїв;
- урахування залежності економіки від обсягів інвестування.

Щоб зробити прогноз динаміки державного зовнішнього боргу, доцільно використовувати сценарне прогнозування. Такий прогноз дозволяє передбачити потенційні зміни макроекономічних показників за тих чи інших обставин.

Сценарний прогноз будується в декілька етапів [4]:

Перший етап передбачає дослідження кількісних характеристик динаміки досліджуваного процесу та кількісних характеристик зовнішніх факторів впливу на досліджуваний показник. До моделі необхідно включити ті фактори, які найбільш впливають на зміни в динаміці досліджуваного процесу. Кількісні характеристики зовнішніх факторів повинні бути взаємно незалежними, тобто гіпотези про значення кількісних характеристик того чи іншого фактору не повинні залежати від гіпотез про інші фактори.

На другому етапі виводяться рівняння динаміки досліджуваного об'єкту.

На третьому етапі здійснюється сценарний прогноз динаміки досліджуваного економічного процесу. Висуваються гіпотези про припустимі значення зовнішніх факторів. В межах висунутих гіпотез здійснюється

розрахунок майбутньої динаміки. В першу чергу здійснюються сценарні прогнози для найбільш характерних ситуацій. Сценарний прогноз може виявитися менш ефективним в тому випадку, якщо він розрахований на довгострокову перспективу. Причиною цього можуть бути зовнішні шоки, зміна політики Уряду та ряд інших.

До основних показників соціально-економічного розвитку відносяться такі, як:

- ВВП країни;
- трудові ресурси та чисельність населення;
- інвестиції в основний капітал;
- експорт та імпорт товарів та послуг, сальдо платіжного та торгового балансу;
- продуктивність праці та ін..

До математичної моделі динаміки державного боргу будуть включені наступні параметри: динаміка розвитку державного зовнішнього боргу, тобто його накопичення за досліджуваний проміжок часу, з кожним наступним часовим інтервалом сума зовнішнього боргу збільшується на суму нових запозичень та зменшується на суму обслуговування та погашення боргу; ВВП країни; сальдо платіжного балансу; дефіцит (профіцит) державного бюджету; видатки бюджету, офіційний курс гривні до долару США. Дані макрохарактеристики проілюстровані на графіках нижче [7,8,9].

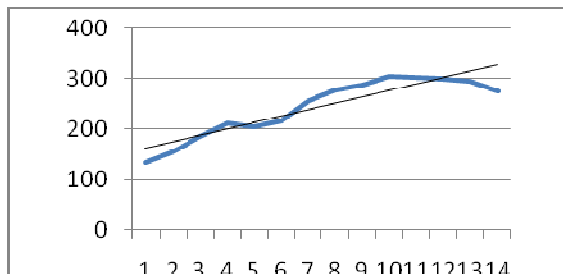

Рис. 1 Динаміка державного зовнішнього боргу

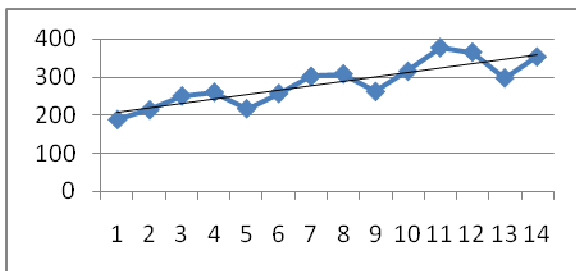

Рис. 2 Динаміка ВВП

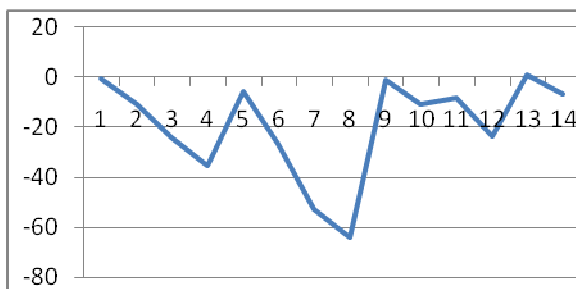

Рис. 3 Динаміка дефіциту бюджету

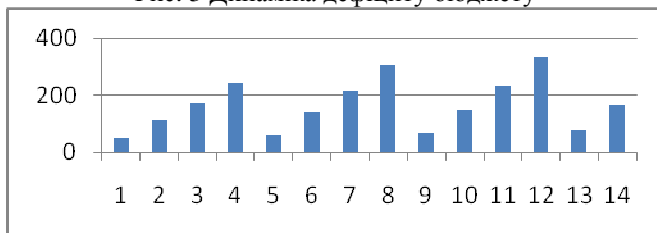

Рис. 4 Динаміка видатків державного бюджету

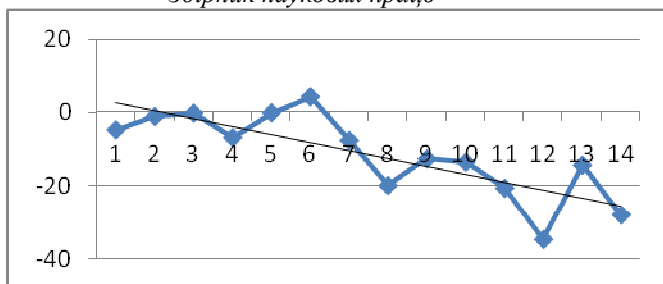

Рис. 5 Сальдо платіжного балансу

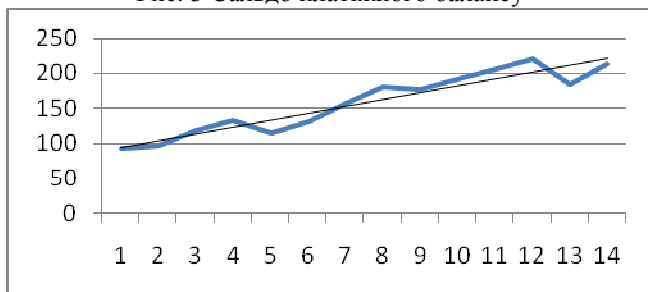

Рис. 6 Динаміка імпорту

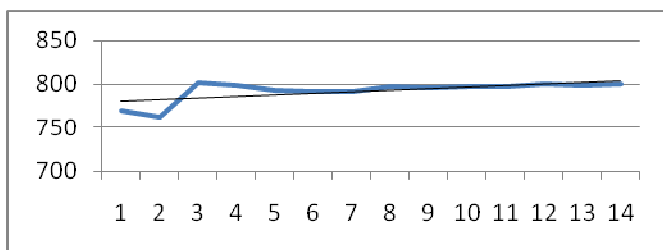

Рис. 7 Динаміка курсу валют

З графіків видно, що макропоказники мають переважно лінійну динаміку розвитку. Дані показники (за винятком бюджетного дефіциту та видатками бюджету, що пов'язано з часовим інтервалом – дане дослідження проводиться за кварталними даними) характеризуються такими регресійними лінійними рівняннями – динаміка державного зовнішнього боргу; динаміка ВВП; сальдо

платіжного балансу; динаміка імпорту; динаміка курсу валют відповідно:

$$y = 12,708x + 148,13; \quad R^2 = 0,8412 \quad (1)$$

$$y = 11,816x + 194,35; \quad R^2 = 0,7429 \quad (2)$$

$$y = -2,1529x + 4,5709; \quad R^2 = 0,6362 \quad (3)$$

$$y = 9,7864x + 84,278; \quad R^2 = 0,9006 \quad (4)$$

$$y = 1,736x + 779,17; \quad R^2 = 0,4074 \quad (5)$$

Результати економетричних моделей підтверджують, що макроекономічні показники мають лінійну динаміку розвитку. В основу моделювання закладено припущення, що прогнозний процес має тенденцію до збереження тренду, який відображає динаміку зміни параметрів даного процесу в минулі періоди. Тобто, динаміка процесу, що прогнозується, в перспективі визначається тенденціями, які закладені на попередніх етапах розвитку системи, тому прогноз розглядається як проекція минулого в майбутнє.

Зазвичай розглядають три види сценаріїв: оптимістичний, песимістичний та найбільш вірогідний, який знаходиться між двома вищезазначеними.

На даному етапі розвитку в Україні присутня дуже нестабільна політична ситуація. Це впливає на всю економіку в цілому, а також на окремі її частини, особливо на боргову політику. Прогноз державного боргу можна розглядати і з позиції виборчих циклів. Як правило передвиборчий період має важливе економічне значення і несе в собі деякі шоки на економіку країни. В найближчій перспективі Україні необхідно пройти шлях економічних реформ. Майбутнє країни, те, якою буде економіка – більш-менш стабільною, такою, що розвивається чи піде на спад залежить від прийнятих рішень Уряду.

За песимістичним сценарієм розвитку зовнішній державний борг з початку 2014 року неминуче зростає. Це приводить до збільшення оподаткування, також, з одного

боку до контролю з боку держави всіх сфер економіки, а з іншого збільшення тіньового сектору, ухилення від сплати податків, соціальне напруження. При збільшенні дефіциту державного та платіжного балансу сума заборгованості збільшується, бо країна потребує фінансових ресурсів на оплату імпорту товарів та послуг і на покриття видатків державного бюджету. На утримання валютного курсу від девальвації витрачаються золотовалютні резерви, що в свою чергу підриває стабільність економіки. Такий розвиток подій не може привести не до економічного росту, не до виходу з боргової кризи. На рис. 8 проілюстрована динаміка державного зовнішнього боргу за песимістичним сценарієм розвитку.

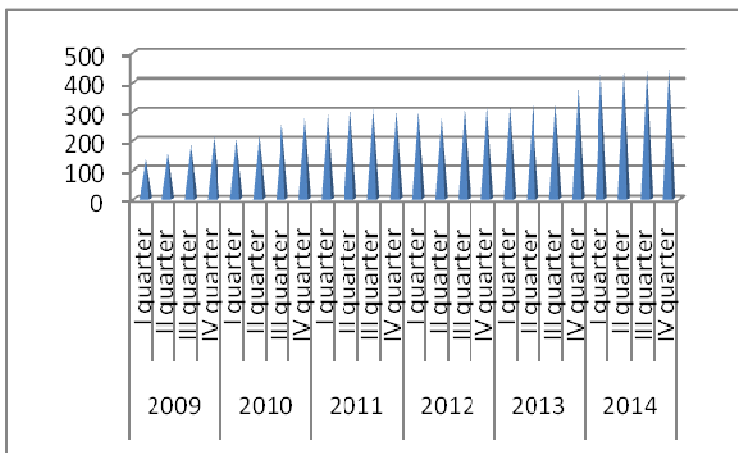

Рис. 8 Динаміка зовнішнього державного боргу

За оптимістичним сценарієм розвитку дефіцит державного бюджету буде зменшуватись, що в перспективі дозволить акумулювати більше грошових коштів на погашення та обслуговування вже існуючої зовнішньої заборгованості, що з часом допоможе зменшити боргове навантаження на економіку країни. Це дозволить

проводити економічні реформи направлені на поступове акумулювання фінансових ресурсів, інвестування в основні соціально-економічні сфери, що є базою для підвищення потенціалу країни, довіри громадян та інвесторів, покращення кредитного рейтингу. На рис. 9 відображена перспектива розвитку економіки за оптимістичним сценарієм.

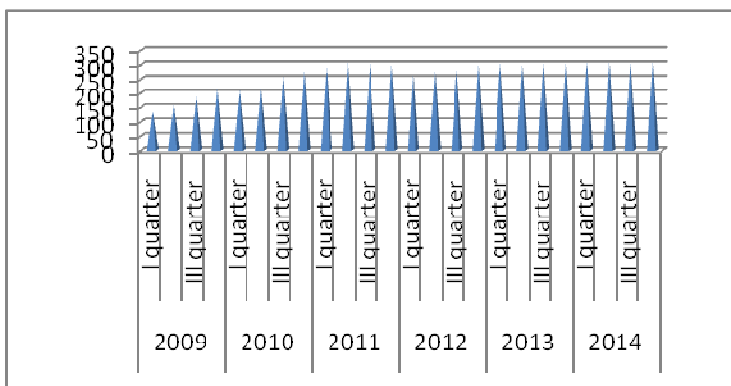

Рис. 9 Динаміка зовнішнього державного боргу

За третім сценарієм суттєвих змін в економічному розвитку не відбувається. Державний зовнішній борг має тенденцію до поступового накопичення, державні витрати мають динаміку до збільшення, що приводить до чергового дефіциту, а дефіцит, в свою чергу, вилучає фінансові ресурси та гальмує інвестування і ріст ВВП, породжує нестабільність національної валюти, залежність від зовнішніх кредиторів. В такому випадку економіка не застрахована від чергових фінансових криз, зовнішніх шоків та спадів.

Передусім необхідно привести до порядку державні фінанси, а потім вести боротьбу з наслідком бюджетного дисбалансу – зовнішнім боргом.

Міністерством фінансів України була розроблена середньострокова стратегія 2012-2014 р. [7]. Цілями даної стратегії є:

- задоволення потреб держави у позикових ресурсах шляхом фінансування державного бюджету за мінімально можливою вартістю обслуговування державного боргу з урахуванням ризиків;

- утримання обсягу державного боргу на економічно безпечному рівні;

- реформування у сфері міжнародної інтеграції та співпраці, спрямоване на вироблення цілісної і збалансованої зовнішньоекономічної політики, підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості національної економіки.

Досягнення зазначених цілей забезпечується шляхом виконання наступних завдань: оптимізація структури державного боргу в розрізі валюти і відсоткових ставок, що дасть змогу мінімізувати відповідні ризики; мінімізація ризиків, пов'язаних з рефінансуванням та утриманням середньозваженого строку до погашення боргових зобов'язань держави; запобігання виникненню пікових навантажень на державний бюджет, що пов'язані із здійсненням платежів за державним боргом; підвищення рівня ліквідності державних боргових цінних паперів, що дасть змогу підвищити попит на них з боку інвесторів; здійснення запозичень для підтримки та розвитку пріоритетних сфер економіки; забезпечення ефективної співпраці з провідними міжнародними рейтинговими агентствами щодо присвоєння ними суверенного кредитного рейтингу Україні та її борговим зобов'язанням; забезпечення системного підходу до міжнародної інтеграції та співпраці, у тому числі запровадження дієвих механізмів прийняття рішень у зовнішньоекономічній

сфері; запровадження стратегії залучення, ефективного використання та моніторингу зовнішньої допомоги; розширення співпраці з міжнародними організаціями, в тому числі міжнародними фінансовими організаціями; забезпечення прозорості діяльності, пов'язаної з управлінням державним боргом, та публічності відповідної інформації.

Висновок. З проведеного дослідження видно, що на даному етапі розвитку для України необхідно переглянути боргову політику та стратегію розвитку. Важливим стартом до покращення макроекономічних показників є поступові економічні реформи. Для економіки України, яка знаходиться на етапі подолання наслідків економічної кризи, є обґрунтованим факт збереження невеликого бюджетного дефіциту для стимулювання економіки одночасно з переглядом фіскальної та грошової політики, зменшення рівня оподаткування до прийняттого рівня для підтримки національного виробництва та економічної активності. Зменшення фінансування споживання за рахунок боргів, що призводить до непосильного боргового навантаження, контроль рівноваги грошового ринку, інвестування в реальний сектор економіки, підтримка

національної грошової одиниці є важливими кроками для підтримки національної економіки.

Список використаних джерел

1. Фінанси: підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. — К.: Знання, 2008. — 611 с.
2. Федосов В.М. Управління державним боргом у контексті ризик-менеджменту / В.М. Федосов, О.А. Колот // Фінанси України. — 2008. — №3. — С. 3-33.
3. Пасічник Ю.В. Методологічні підходи західної фінансової науки до проблем державного боргу / Ю.В. Пасічник // Фінанси України. — 2006. — № 4. — С. 83-91.
4. Жигаев А.Ю. Управление и прогнозирование государственного долга в среднесрочной перспективе (сценарный подход) / А.Ю. Жигаев // Экономический журнал ВШЭ. — 1999. — № 3. — с. 395-422.
5. Садовничий В.А., Акаев А.А., Коротаев А.В., Малков С.Ю. Моделирование и прогнозирование мировой динамики / Научный совет по Программе фонд. Исслед. Президиума Российской академии наук «Экономика и социология знания». — М.: ИСПИ РАН, 2012. — 359 с.
6. Бакаєв О.О. Макроекономічне моделювання економічного розвитку України: Монографія / О.О. Бакаєв, Т.Г. Кравченко, Т.А. Мукмінова; За заг. ред. О.О. Бакаєва, Т.А. Мукмінової. — К.: Транспорт України, 2004. — 124 с.
7. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.minfin.gov.ua
8. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
9. Національний банк України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.bank.gov.ua

УДК 336.13

О.П. Остапенко

Фінансові ризики виконання результативних показників бюджетних програм у збройних силах України